

stan na 7 marca 2019 r.

wszystko poprawione, łącznie z kolorem

[NIEOPUBLIKOWANE, RĘKOPIS !!!!]

ŹRÓDLAK Wojciech

kustosz Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi

Skorowidz OSOBOWY

ikonografii łódzkiej do „Łodzi w Ilustracji”

(dodatek ilustrowany do „Kuriera Łódzkiego” w okresie 24 VIII 1924 – 27 VIII 1939)

(<http://bcu.lib.uni.lodz.pl/dlibra/collectiondescription?dirids=6>)

© korzystaj do woli z tych informacji, ale nie zapomnij w odsyłaczu podziękować; uzupełnienia, korekty i uwagi mile widziane

UWAGA:

KORZYSTAJ Z PRZYCISKU „PLAN DOKUMENTU”, KTÓRY ZNAJDZIESZ NA PASKU W GÓRZE EKРАНU (lupa na tle ikony dokumentu), ŻEBY POZNAĆ OGÓLNIĘ STRUKTURĘ HASEŁ LUB SZYBKO ODNALEŹĆ POSZUKIWANE HASŁO.

WSTĘP

Zasady opisów

1. Wszelkie informacje o danej osobie zawarte w opisach pochodzą z podpisów pod zdjęciami opublikowanymi w „Łodzi w Ilustracji”. Jeżeli zostały rozszerzone w oparciu o inne materiały, to wymieniono je w „Bibliografii” danej osoby.
2. **Obecne informacje o danej osobie służą tylko do jej aktualnej identyfikacji i mają wyłącznie charakter roboczy. Ustalenie w miarę dokładnych życiorysów jest zaplanowane na drugi etap prac nad bibliografią. Nie wykluczone więc, że obecnie opisy dotyczące kilku osób o podobnych nazwiskach i imionach w rzeczywistości dotyczą tej samej osoby. Na tym etapie pracy skoncentrowano się wyłącznie na zapisach bibliograficznych**
3. Żółte podświetlenia to informacje „do wyjaśnienia” lub „do uzupełnienia”.
4. Przy wymienianiu funkcji, miejsca zatrudnienia, stopnia wojskowego itp. ścisłych informacji podano przynajmniej jedną datę roczną pod którą ją znaleziono.
5. W bibliografii umieszczono zarówno łódzian jak i wszelkie inne osoby, które miały osobisty kontakt z Łodzią, np. z okazji koncertu, spotkania sportowego, odczytu itp.
6. Zrezygnowano z dokładnego wskazywania w opisach zdjęć zbiorowych gdzie dana osoba się znajduje. W większości przypadków okazywało się to albo trudne do ustalenia albo wręcz niemożliwe.
7. Opisy zdjęć zostały tak sformułowane, aby bez ich obejrzenia dokonać wstępnego wyboru poszukiwanego zdjęcia.
8. Tam gdzie było to do ustalenia lub taka informacja została zawarta w podpisie podano dokładne daty wykonania danego zdjęcia.

Skróty

- (...?... 1933, ...?...) – rok pełnienia danej funkcji, zatrudnienia w danym miejscu itp. na podstawie informacji zawartej w „ŁWI”, z sygnalizacją, że prawdopodobnie był to dłuższy okres czasu
- – informacja do uzupełnienia
- **Kowalski** – informacja lub nazwisko do sprawdzenia

LITERA „E”

1. EBENRYTTER Jan

- ur. [.....] – zm. [.....]
- z podpisu („Łwl”, 1938, nr 13, s. 2): „*długoletni członek Zarządu, prezes i dyrektor Banku Ludowego w Pabianicach, Spółdzielni z o.o. oraz zasłużony działacz społeczny p. Jan Ebenrytter, obchodził w dniu 15 marca [1938] jubileusz 25-lecia pracy na polu bankowości spółdzielczej.*”

1938

- nr 13, z 27 III, s. 2: [zdjęcie portretowe](#)

2. EBOROWICZ Jadwiga

porównaj: OSOBY – EBOROWICZ Włodzimierz (mąż)

- ur. [.....] – zm. [.....]
- z Rosickich
- z podpisu: „*popularna działaczka i filantropka*”

1935

- nr 2, z 13 I, s. 2: [zdjęcie portretowe](#); opublikowane z okazji srebrnych godów (8.01.1935)

3. EBOROWICZ Włodzimierz

porównaj: OSOBY – EBOROWICZ Jadwiga (żona)

- ur. [.....] – zm. ok. 6 VII 1945 (KL Mauthausen ??)
- inżynier
- dyrektor ds. [.....] „Widzewskiej Manufaktury” (1936)
- z podpisu: „*ceniony obywatel, znany i zasłużony na polu przemysłowym i społecznym Łodzi*”
- kawaler Krzyża Niepodległości i Wielkiej Gwiazdy Śląska
- więzień KL Mauthausen; niewykluczone, że przed wywiezieniem do obozu był więziony na Radogoszczu w Łodzi

BIBLIOGRAFIA:

[1] „Dziennik Łódzki”, 5 VII 1946, nr 183, s. 2 (nekrolog mszy w 1. rocznicę śmierci)

1935

- nr 2, z 13 I, s. 2: [zdjęcie portretowe](#); opublikowane z okazji srebrnych godów (8.01.1935)

1936

- nr 28, z 12 VII, s. 3: na otwarciu półkolonii letniej dla najbiedniejszych dzieci Widzewa na stadionie „WiM-y”, uruchomionej z inicjatywy jej właściciela – Maksa Kona

4. ECKERSDORF J.

- ur. [.....] – zm. [.....]
- członek Zarządu Klubu Sportowego „Resursa” – Łódź (1934)
- sekretarz sekcji strzeleckiej Klubu

1931

- nr 11, z 15 III, s. 5: w gronie członków Zarządu K.S. „Resursa”
- nr 12, z 25 III, s. 7: zdjęcie jak wyżej

5. EGERWAZY Bea

- ur. [.....] – zm. [.....]
- *tancerka kabaretowa*
- *gościnnie występowała w Polsce, w tym w Łodzi*

1931

- nr 10, z 8 III, s. 2: [zdjęcie portretowe](#)

6. EGIERSKI Mieczysław

- ur. - zm.
- nauczyciel; od 20 III 1945 r. kierownik Szkoły Powszechnej Nr 11, przy al. 1 Maja 87/89
- członek zarządu Aeroklubu Łódzkiego (1936)

1936

- nr 12, z 22 III, s. 3: w gronie członków Zarządu Aeroklubu Łódzkiego „in corpore”

7. EHRENKREUTZ Zbigniew

- ur. - zm.
- sędzia Wydz. II Cywilnego Odwoławczego Sądu Okręgowego w Łodzi
- w kwietniu 1934 r. przeszedł na stanowisko sędziego w Sądzie Apelacyjnym w Poznaniu

1934

- nr 15, z 15 IV, s. 2: w gronie sędziów Wydz. II Cywilnego Odwoławczego podczas spotkania pożegnalnego

8. EICHLER?....

vel Ejcher

- ur. - zm.
- dyrektor?
- działacz okręgu łódzkiego Związku Oficerów Rezerwy R.P. (1934)

1934

- nr 39, z 30 IX, s. 1: w gronie członków delegacji Związku Oficerów Rezerwy R.P. na uroczystości odsłonięcia pomnika powstańców 1863 r. w Dobrej (**23.09.1934**)

9. EINBRODT?....

- ur. - zm.
- kolarz
- zawodnik K.S. „Szturm” -

1928

- nr 44, z 28 X, s. 3: podczas zawodów kolarskich na torze helenowskim na zakończenie sezonu kolarskiego w Łodzi

10. EINBRODT H.....

- ur. - zm.
- ogrodnik łódzki
- długoletni członek Związku Ogrodników w Łodzi
- w listopadzie 1937 r., wraz z grupą innych członków Związku, obchodził jubileusz członkostwa

1937

- nr 48, z 28 XI, s. 1: przed katedrą po mszy z okazji 30-lecia Związku Ogrodników w Łodzi w jej grupie uczestników (**21.11.1937**)
- s. 3: w gronie członków-jubilatów Związku Ogrodników w Łodzi (**21.11.1937**)

11. EISENBRAUN Cezary

- ur. -01.1934
- przemysłowiec łódzki
- honorowy członek Zarządu Łódzkiej Straży Ogniovej Ochotniczej

1934

- nr 5, z 4 IV, s. 3: **zdjęcie portretowe**

12. EISENBRAUN Otton

- ur. - zm.
- II zastępca komendanta Łódzkiej Straży Ogniovej Ochotniczej (od IV.1931 r.)

- naczelnik IV oddz. ŁSOO w Łodzi, przy ul. Zarzewskiej 88 (1933)
- w sierpniu 1933 r. obchodził jubileusz 25-lecia pracy społecznej w pożarnictwie ochotniczym

1931

- nr 17, z 26 IV, s. 6: zdjęcie portretowe w mundurze strażackim

1933

- nr 36, z 3 IX, s. 3: zdjęcie portretowe w strażackim mundurze galowym [to samo co w r. 1931 ??]

13. EISERT Torben Karol lub Paweł Erik

porównaj: **OSOBY** – **EISERT** Ellen (matka), **EISERT** Karol Rajmund (ojciec)

- ur. (Kopenhaga; Dania) – zm.
- członek znanej w Łodzi rodziny fabrykanckiej Eisertów

1935

- nr 15, z 14 IV, s. 3: w kondukcje pogrzebowym wraz z ojcem za trumną matki – Ellen Eisert

14. EISERT Ellen

porównaj: **OSOBY** – **EISERT** Torben Karol lub Paweł Erik (syn), **EISERT** Karol (mąż)

- ur. 1896 (....; Dania) – zm. 29 III 1935 (Wiedeń)
- z domu Christensen; Dunka
- trzecia żona Karola Rajmunda Eiserta, łódzkiego przemysłowca
- prezesowa Rady Nadzorczej Zakładów Przemysłowych Karola Eiserta, Sp. Akc. w Łodzi (19... – III 1935)
- pochowana na cmentarzu ewangelickim przy ul. Ogrodowej w Łodzi

BIBLIOGRAFIA:

- [1] „Kurier Łódzki”, 31 III 1935, nr 89, s. 6-7 (nekrologi)

1935

- nr 15, z 14 IV, s. 3: kondukt pogrzebowym z Jej trumną

15. EISERT Emil

porównaj: **FABRYKI** – włókiennicze – Zakłady przemysłowe „Emil Eisert i bracia Schweikert”
– **OSOBY** – **EISERT** Karol Rajmund (brat)

- ur. 1872 (....) – zm. 24 IX 1939 (Łódź)
- brat Karola Rajmunda
- współwłaściciel fabryki włókienniczej „Emil Eisert i S-ka”, którą w 1907 r. kupił do spółki z braćmi Schweikert od Rudolfa Kellera; w 1922 przekształcili ją w spółkę akcyjną p.n. „Fabryka Koronek i Wstążek, Emil Eisert i bracia Schweikert, SA”, ul. Gdańska 47, po II wojnie św. Zakłady Przemysłu Pasmanteryjnego im. Lenartowskiego, późniejsza „Lenora”. W pocz. XXI w. firma upadła, dziś w jej budynkach znajdują się nowoczesne pomieszczenia biurowe
- prezes kuratorium szpitala dla nerwowo i psychicznie chorych w Kochanówku pod Łodzią
- konsul honorowy Rumunii
- w Łodzi miał swoją rezydencję przy ul. Gdańskiej 49/53
- 1 żona: Jadwiga z d. Neuman, 2: poślubiona w 1929 wdowa po Leopoldzie Kindermannie (18... – 19...) – Laura Eliza; żeniąc się z nią wszedł m.in. we własność pięknej secesyjnej wili przy Wólczańskiej 31/33.

BIBLIOGRAFIA:

- [1] „Giewont”, 1928, nr 3, s. 190 (zdjęcie portretowe)
- [2] „Deutsche Lodzer Zeitung”, 25 IX 1939, nr 260, s. 3 (nekrolog)
- [3] SKRZYDŁO Leszek, Rody fabrykanckie. Łódź 19
- [4] PIERZCHAŁA Wiesław, Wiewiórka na perle secesji. [w:] "Kocham Łódź" (dod. do "Polska. Dziennik Łódzki"), 2 II 2010, nr ..., s. 8.

16. EISERT Harry; łódzki przemysłowiec, syn Karola

porównaj: **OSOBY** – **EISERT** Ellen (matka), **EISERT** Karol Rajmund (ojciec)

- ur. – zm.
- syn znanego łódzkiego przemysłowca w branży włókienniczej Karola Rajmunda

1939

- nr 9, z 5 III, s. 6: na otwarciu wystawy obrazów ofiarowanych przez Ojca dla Muzeum

17. EISERT Karol Rajmund; łódzki fabrykant

porównaj: – **FABRYKI** – włókiennicze – Zakłady Przemysłowe „Karol Eisert”
– Zakłady Przemysłowe „Emil Eisert i bracia Schweikert”
– **OSOBY** – **EISERT Torben Karol** lub **Paweł Erik** (syn), **EISERT Ellen** (żona), **EISERT Emil** (brat), **KOSTOWSKI Symforion** (plenipotent)

- ur. 4 IV 1865 (.....) – zm. 29 X 1938 (Łódź)
- członek zarządu Związku Przemysłu Włókienniczego
- konsul honorowy Danii i **Szwecji**
- Jego druga żona była Dunką (Elen Christiansen), a dwaj synowie (Torben Karol i Paweł Erik) urodzili się w Kopenhadze
- znany w Łodzi kolekcjoner malarstwa; testamentem przekazał 22 obrazów ze swojej kolekcji do Muzeum Historii i Sztuki im. J. K. Bartoszewiczów w Łodzi [5]

Witaj – mam prośbę – poprawiasz to hasło, więc może zerkniesz tutaj [3] – „Ilustrowana Republika”, numer z 1 listopada 1938, strona 8, po lewej, środek strony: krótka notka pt. *Z karty żałobnej; Ś.p. Karol R. Eisert* – informacja o śmierci w sobotę 29 X, a trochę niżej „Zmarły urodził się 4 kwietnia 1865...” / czyli data urodzenia również może być błędna, ale na podstawie jednej gazetowej notki tego nie poprawię – jeżeli znajdziesz gdzieś potwierdzenie daty urodzenia zmień to proszę (lub nie – wszak „Ilustrowana Republika” również może się mylić) – pzdr. – [Darekm135 \(dyskusja\)](#) 14:44, 2 paź 2014 (CEST)

BIBLIOGRAFIA:

- [1] **.....**, *Wędrowniki „Mistrza z papugą”*; [w:] „Dziennik Łódzki”, wyd. A, nr 11, 19–21 IV 2003, s. 11 (obraz z Jego kolekcji)
- [2] GOSS Mariusz, *Skarby z teczki pana Symforiona*. [w:] „Dziennik Łódzki”, wyd. A, 22 VII 2004, nr 170, s. 13.
- [3] **Foto malowanego portretu** w archiwum fotograficznym Alfreda Kissa [w:] B-ka im. J. Piłsudskiego w Łodzi, sygn. 53.
- [4] „Ilustrowana Republika”, 1 XI 1938, nr **.....**, s. 8 (notatka: „*Z karty żałobnej; Ś.p. Karol R. Eisert*”)
- [5] „Łódź w Ilustracji”, 5 III 1939, nr 9, s. 6 (otwarcie wystawy prac ofiarowanych przez K.R. Eiserta do łódzkiego muzeum)

1935

- nr 15, z 14 IV, s. 3: w kondukcje pogrzebowym z trumną swojej żony – Ellen (widać również jednego z jego synów)

1938

- nr 46, z 13 XI, s. 6: kondukt pogrzebowy K. Eiserta, wyruszający z kościoła ewangelickiego św. Jana na cmentarz przy ul. Ogrodowej
- nr 47, z 20 XI, s. 6: **zdjęcie portretowe**; podpis pod zdjęciem: „*ś.p. Karol Rajmund Eisert, jeden z pionierów przemysłu łódzkiego, zmarł w dniu 29 października 1938 roku*”

1939

- nr 9, z 5 III, s. 6: podpis pod zdjęciem: „*W ubiegłą niedzielę [26 II 1939] odbyło się w Muzeum Historii i Sztuki im. J. K. Bartoszewiczów otwarcie wystawy obrazów pochodzących ze zbiorów ś.p. Karola Eiserta, ofiarowanych gminie miejskiej Łódź. Otwarcia wystawy dokonał p. Harry Eisert, syn ofiadawcy.(....)*”.

18. EITINGON Naum (Nahum); łódzki fabrykant

- ur. **.....** 1887 (Orzeł, Rosja) – zm. **.....** 1959 (Villa Compante, Brazylia) [2]
Matwey Isakowitsch Eitingon, der sich weniger russisch klingend „Motty” nannte, war der Sohn von *Itsak Leib Eitingon* und der Enkel von *Mordecai Eitingon*. Er war der jüngste von vier Brüdern (*Max, Boris († 1932) und dem Zwillingenbruder von Boris – Naum († 1964)*). Außerdem hatte er vier Schwestern. Motty Eitingon, Neffe des Firmengründers Chaim, wurde nach der Heirat seiner Cousine *Fanny Eitingon* auch Chaims Schwiegersohn. Mit Fanny hatte er zwei Töchter. Die Tochter *Leearbeitete* zeitweilig in Paris als Time-Life-Korrespondentin.^[u] Seine zweite Frau war *Bess (geb. Tepfer, verh. Rockmore)*^[7], die beiden hatten einen Sohn, *Tommy*.^[u]

- łódzki fabrykant pochodzenia żydowskiego
- w latach 1919-1922 wraz z bratem-bliźniakiem Borysem przedstawiciele handlowi amerykańskiej Spółki „Eitingon Schild Company Inc.” na Polskę (ich dalecy krewni)
- od 1922 r. współzałożyciel wraz z Borysem fabryki p.n. Włókiennicza Spółka Akcyjna „N. Eitingon i Spółka-Łódź” i jej dyrektor naczelny (produkcja rękawiczek, pończoch oraz trykotaży)
- również współwłaściciel domu handlowego w Łodzi
- w połowie lat 30. XX w. fabryka Eitingonów była jednym z największych zakładów przemysłowych w Polsce; jej udział w polskim eksporcie tkanin bawełnianych wynosił ponad 50%, a zatrudniała około 2500 osób; ten pomyślny rozwój możliwy był dzięki trwającej współpracy z korporacją amerykańskich kuzynów
- w 1938 r. współuczestnik dużej afery skarbowej (podczas szczegółowej kontroli wykryto zaległości podatkowe Spółki na ogromną podówczas sumę 3 milionów złotych; ponadto zarzucono braciom bezprawne

- transferowanie zysków na własne konta)
- ze względu na rozmiar i znaczenie fabryki dla polskiego i łódzkiego rynku pracy władze zgodziły się na kompromis w wyniku którego do zarządu Spółki wprowadzono osoby niespokrewnione z Eitingonami a jej prezesem został Adam Alojzy Krzyżanowski, ekonomista, prof. Uniwersytetu Jagiellońskiego; **Naum Eitingon** w tym układzie otrzymał stałą pensję w wysokości 106,8 tys. złotych rocznie
- **niedługo przed wybuchem II wojny św. wyjechał do Brazylii**, do zakładowej plantacji bawełny i tam już pozostał do końca swego życia; zajmował się prowadzeniem tejże plantacji
- zginął przejechany przez samochód.
- miał braci: Natana (założyciela fabryki przy ul. Radwańskiej, która padła niedługo po I wojnie św.) oraz brata-bliźniaka – Borysa z którym założył i prowadził fabrykę przy ul. H. Sienkiewicza (po II wojnie Zakłady Przemysłu Dzwierskiego im. Stan. Dubois)

Eitingonowie nie należą do najbardziej znanych rodów fabrykanckich. Ale przed wojną byli potężnymi łódzkimi przemysłowcami. Większość swego majątku zdobyli dzięki swemu sprytowi i przebiegłości wykorzystując kłopoty innych firm. Rodzina Eitingonów miała pochodzenie żydowskie, a mieszkała z Rosji. Ich ciekawe życie opisali prof. Kazimierz Badziak z Uniwersytetu Łódzkiego w książce „Włókienniczy koncern Eitingonów w II Rzeczpospolitej” i Leszek Skrzydło w „Fabrykanckich rodach”. Łódzka historia rodziny Eitingonów zaczyna się od bliźniaków, Nauma i Borysa. Urodzili się w 1877 roku w Orle. Ich ojciec był uznanym kupcem, często robił interesy w Moskwie. Handlowego fachu Naum i Borys uczyli się właśnie u boku taty. Szybko okazało się, że są pojętymi uczniami. Zgromadzili spory kapitał i postanowili poszukać miejsca, gdzie mogliby rozwijać biznes. Tym miejscem okazała się Łódź. Interesy z rodziną z USA Bracia przybyli tu na przełomie XIX i XX wieku. Już w 1902 roku Naum założył niewielką fabryczkę, w której produkowano wełniane i bawełniane chustki. Firma mieściła się w wydzierżawionym lokalu przy ul. Piotrkowskiej 24. Niedługo przy ul. Piotrkowskiej, tyle że pod numerem 86, utworzono kolejną fabrykę chustek. Jej właścicielem była spółka „N. Eitingon i M. Drosnes”. - Zatrudniała 20 osób, wyłącznie Żydów - pisał w książce „Rody Fabrykanckie” nieżyjący już Leszek Skrzydło. - A roczna produkcja miała wartość 50 tysięcy rubli. Ale na początku I wojny światowej, w 1914 roku obie firmy produkujące chustki połączyły się. Tym razem pod nazwą „Naum Eitingon i spółka”. - Trwała jednak wojna i następowało permanentne niszczenie przemysłu łódzkiego - pisał Leszek Skrzydło. - W spółce Nauma Eitingona Niemcy zarekwirowali surowce i półfabrykaty na sumę 52 tysięcy rubli. Dla innych drobnych przemysłowców byłby to koniec interesu, ale nie dla Nauma, który wzmocniony posagiem żony, czekał na sposobną okazję, by zacząć jeszcze raz. Wspomnianą żoną Nauma Eitingona została Róża Szapował, córka łódzkiego kupca, a potem także przemysłowca. O dobrym interesie myślał również Borys, brat bliźniak Nauma. On też dobrze się ożenił. Jego żoną została Frandla Monosowska, pochodząc z drobnej burżuazji. Borys założył fabrykę wyrobów wełnianych „B. Eitingon i M. Dynin”. Mieściła się w dzierżawionym przez właścicieli lokalu przy ul. Piotrkowskiej 20. Fabryka przetrwała trudne czasy I wojny światowej, choć po jej zakończeniu straty wyniosły 34 tysiące rubli. Borys Eitingon postanowił jednak opuścić Łódź. Dołączył do wycofujących się żołnierzy rosyjskich. Znalazł się w Orszy. Tam prowadził firmę handlową należąca do ojca. - Nagle wypadki zaczęły toczyć się lawinowo - pisze w swojej książce Leszek Skrzydło. - Borys nawiązał kontakty z międzynarodową firmą, która zajmowała się na rosyjskim rynku zakupem skór i futer. Firma ta nazywała się Moscow Fur Trading Company. Potem okazało się, że w czasie wojny firma została opanowana przez wielką korporację handlową z Nowego Jorku, monopolistę w handlu futrami oraz zakupie i przerobie pierza i skór. Korporacja ta nazywała się Eitingon Schild Company Incorporated. Jak się potem okazało prowadzili ją krewni łódzkich Eitingonów. Rodzina ta była bardzo liczna. Część jej członków wyemigrowała do Niemiec i Stanów Zjednoczonych. Wielu z nich zyskało wielki majątek na handlu rosyjskimi futrami. Byli wśród nich bracia Motty i Chaim Eitingon. Motty handlował futrami w Nowym Jorku, a Chaim w Lipsku. A to właśnie Motty Eitingon był jednym z tych, którzy stali na czele wspomnianej międzynarodowej korporacji. Oprócz niego w skład zarządu wchodził Salamon Schild i Altkin Kramer. - Korporacja Eitingon Schild Company Incorporated żywo zainteresowała się obecnością swoich pobratymców w Europie środkowo-wschodniej i ich działalnością na ziemiach powstającego państwa polskiego - pisał Leszek Skrzydło. - Rewolucja październikowa w Rosji zburzyła normalne stosunki handlowe, które przedtem korporacja ta od lat utrzymywała. Teraz szukała sposobu jak zacząć działać w nowej sytuacji. Spółka z Łodzi mogła się okazać skutecznym pomostem i pośrednikiem w odbudowywaniu dawnych związków. Tak więc amerykańskie korporacje Moscow Fur Trading Company i Eitingon Schild Company Incorporated - nawiązały kontakt ze spółką Nauma Eitigona z Łodzi. Zaczęła sprzedawać bawełnę, wełnę, skóry, nici i buty. Otrzymywała trzy procent prowizji od sprzedaży. Skupowała też w Polsce pierze, skóry i futra. Szczególnie dobrym interesem okazały się pierza. Za oceanem po I wojnie światowej pierze było bardzo drogie, a z drugiej strony nie brakowało chętnych na jego zakup. Interesy były dobre więc Eitingonowie postanowili rozbudować swoją bazę. - Na dobrą sprawę od początku swej działalności w Łodzi nie wybudowali żadnego obiektu - pisał Leszek Skrzydło. - Wchodzili w posiadanie już istniejących, a potem je modernizowali. Tak jak zaczęli od dzierżawy lokali na ul. Piotrkowskiej, tak i potem oglądali się za tym co jest i można tanio odkupić. W 1918 roku do Eitingonów dotarła wiadomość, że likwidację ogłosiła spółka Winkler, Gaertner i Borman, która produkowała cenione chustki, rękawiczki i wyroby trykotarskie. Swoją siedzibę miała przy ul. Sienkiewicza 82/84, a jej kapitał zakładowy wynosił 1,2 miliona rubli. - Eitingonowie tak poprowadzili sprawę, że za tereny fabryczne wraz z zabudowaniami zapłacili 525 tys. marek polskich - pisał Leszek Skrzydło. - Ich stryjeczny brat Waldemar, zamieszkały w Nowym Jorku zakupił maszyny tej fabryki za 475 tys. marek polskich. W sumie po przeliczeniu wynosiło to około pół miliona rubli. Można powiedzieć czysty zysk. Rok później Naum i Borys powołali do życia spółkę „Naum Eitingon i Spółka”. Jej kapitał zakładowy wynosił 100 tys. marek polskich. Ten niezbyt duży kapitał przeznaczono na zakup surowców i

modernizację linii produkcyjnej. Fabryka miała jednak znacznie większe potrzeby. Nic więc dziwnego, że w poszukiwaniu większego kapitału Naum Eitingon pojechał do Nowego Jorku. Tam udało mu się podpisać bardzo korzystne umowy o współpracy zarówno z nowojorską korporacją, jak i tą mającą siedzibę w Lipsku. To pewnie sprawiło, że łódzka spółka stworzyła swoją siedzibę w Warszawie, a także zaczęła modernizować oddział trykotażu działający w fabryce przy ul. Sienkiewicza. Ich fabryka zaczęła osiągać coraz wyższe dochody. Właściciele uznali, że należy otworzyć kolejne spółki. I tak w 1922 roku powstała „Włókiennicza Spółka Akcyjna N.Eitingona i S-ka”. W jej skład weszli bracia Borys i Naum, a także wspólnicy z Nowego Jorku. Kapitał zakładowy tej spółki wynosił 100 mln marek polskich. Jak zauważono większość posiadała spółka Eitingon Schild Company Incorporated, która wniosła 40 mln zł. Natomiast Moscow Fur Trading Company zainwestował 20 mln marek polskich. Resztę stanowił kapitał krajowy. Na tej bazie Eitingonowie zamierzali utworzyć duże przedsiębiorstwo przemysłowe. Eitingonowie postanowi zainwestować w nieruchomości. W 1922 roku kupili fabrykę wyrobów trykotażowych, która mieściła się przy ul. Pustej, obecnie Wigury. W pobliżu, na rogu obecnej ul. Wigury i Sienkiewicza stoi pałac, który należał do Wilhelma Teschemachera, dziś mieści się oddział PTTK. Eitingonowie kupili ten pałacyk i w nim zamieszkali. Eitingonowie pochodzili z rodziny kupieckiej, więc nic dziwnego, że w początkowym okresie to właśnie handel przynosił im zyski. Ale powoli zaczęli żyć z produkcji. - Firma osiągnęła silną pozycję w handlu wyrobami tekstylnymi - zauważał Leszek Skrzydło. - Miała kontakty z największymi polskimi rynkami zbytu, zdobywała także rynki zagraniczne. Specjalizowała się w sprzedaży tzw. towarów odpadkowych. To, że firma sprzedawała takie właśnie towary sprawiało, że wchodziła we współpracę z zakładami prowadzącymi podobną produkcję. Zawarta m. in. umowę z fabryką Poznańskiego, która przeżywała wówczas duże kłopoty finansowe. - Zakłady Poznańskiego chętnie zgodziły się na współpracę, licząc na zdobycie nowych rynków zbytu i być może na bliższą współpracę z Eitingonami z Nowego Jorku - pisał w książce „Rody fabrykanckie” Leszek Skrzydło. - Współpraca nie trwała jednak długo, bo Eitingonów interesowały raczej małe zakłady, które po jakimś czasie można było objąć pełną kontrolą. Tymczasem w połowie lat 20. na ich drodze znalazł się niemały zakład Szai Rosenblatta. Eitingonowie podjęli się komisowej sprzedaży ich wyrobów tekstylnych. Fabryka Rosenblatta bardzo chętnie przystała na tę współpracę. Właściciel nie przypuszczał do czego doprowadzi ich współpraca z Eitingonami. Przekonali się o tym niedługo. Już na początku 1927 roku Eitingonowie mieli w dzierżawie niemal całą fabrykę Szai Rosenblatta. Nie wydzierżawili jedynie przędzalni. - Stało się jasne, że chcą przejąć całą fabrykę - pisał Leszek Skrzydło. - Akcjonariusze spółki Roseblatta rozpoczęli wojnę obronną. Przewodził im prof. Szymon Askenazy, mąż wnuczki Szai Rosenblatta. Między innymi dzięki niemu spółka uzyskała wysoki, długoletni kredyt, co pozwoliło zachować kontrolę nad przedsiębiorstwem i odeprzeć atak Eitingonów. Eitingonowie jednak nie zrazili się niepowodzeniem. Postanowili poszukać innej firmy, która przeżywała kłopoty. Zainteresowali się pozostającą w upadłości pabianicką fabryką Rudolfa Kindlera. Zamierzali ją kupić na licytacji, ale to się im nie udało. Jednak nie dawali za wygraną. Po kilku latach kupili udziały i wierzytelności od angielskiego koncernu ubezpieczeniowego, który był głównym wierzycielem Pabianickich Zakładów Włókienniczych. Kolejny raz zrobili dobry interes. Fabryka ta była wyceniona na 328 tys. funtów, a kupili ją za 58 tys. Wierzyciele z Anglii zgodzili się, by pozostała sumę spłacili w ratach, do 1943 r. Kupioną fabrykę Eitingonowie zmodernizowali i przebudowali. Produkowano w niej środki opatrunkowe. Jak widać Eitingonowie bogacili się na cudzym nieszczęściu. Wynaleźli kolejną firmę przeżywającą problemy. Było to Towarzystwo Akcyjne Manufaktury Bawełnianej Jakuba Kestenberga. Podpisali z tą firmą umowę na wyłączną sprzedaż komisową wyrobów tych zakładów. - Sytuacja tej firmy była na tyle trudna, że godziła się w umowie na szereg niekorzystnych zapisów - zauważał Leszek Skrzydło. - Między innymi na przekazanie 52 proc. udziałów jako zastaw. Eitingonowie chcieli od razu przejąć zakład, ale natrafili na opór właścicieli. Sprawa trafiła do sądu i toczyła się przez 10 lat. W 1935 roku doszło do sprzedaży obiektów fabrycznych manufaktury pod nadzorem komisarza Sądu Grodzkiego. Kupiła je spółka Eitingona. Rodzina Jakuba Kestenberga, a także jego wierzyciele, nie chcieli się z tym pogodzić. Sprawa znów trafiła do sądu. Jednak do wybuchu II wojny światowej nie została rozstrzygnięta. Ale fabryka była w rękach Eitingonów. W 1927 roku Eitingonowie stali się też właścicielami firmy Richterów znajdującej się przy ul. Radwańskiej 8. Kupili ją za 140 tys. dolarów. Richterowie postanowili bowiem wyjechać do Stanów Zjednoczonych. - Mieli więc kolejną fabrykę, ale ciągle brakowało im ważnego działu włókienniczego - przędzalni - pisał Skrzydło. - Bawełnę do przędzenia dawali do innych zakładów, głównie do fabryki Adama Ossera. A to bolało, bo trzeba było płacić. Jednak sprytni Eitingonowie szybko wyczuli znaleźli okazję do nabycia przędzalni. W kłopoty wpadła przędzalnia bawełny należąca do Bera Wachsa, która znajdowała się przy ul. Dowborczyków 35. Miała dług w Towarzystwie Kredytowym Przemysłu Polskiego. Wynosił on 93 tys. dolarów. Nieświadomy przebiegłości Eitingonów Wachs pożyczył od nich 80 tys. dolarów, by spłacić kredyt. Pieniądze te nie pomogły wyciągnąć przędzalni z tarapatów. Trzeba było ogłosić upadłość. Szybko wykorzystali to Eitingonowie. Kupili przędzalnię Bera Wachsa za kwotę znacznie odbiegającą od jej wartości. Podobno wywołało to wielkie poruszenie w kręgu łódzkich przemysłowców. Nie podobało się to nawet Oskarowi Konowi. A może zazdrościł przebiegłości Eitingonom?

Nie płacili podatków

Eitingonowie mieli kilka fabryk. m. in. przy ul. Dowborczyków, Radwańskiej i Sienkiewicza. Rozbudowywali też swoją bazę. Kupowali nowoczesne maszyny. Starali się, by pracowali u nich najlepsi fachowcy. I tak na przykład zatrudnili inżyniera Tadeusza Markowskiego, wybitnego chemika kolorystę, którego „podkupiono” Geyerom. Zaproponowali mu pensję w wysokości 6 tys. zł. A w 1926 roku kapitał zakładowy spółki Eitingonów wynosił 2 mln zł. Miała jednak dług, które wynosiły 14,1 mln zł. Głównym wierzycielem byli nowojorscy wspólnicy, a kiedy w 1929 roku ruszyła ich przędzalnia znajdująca się na rogu ul. Radwańskiej i Gdańskiej spółka była już samowystarczalna. Wtedy Eitingonowie powoli zaczęli odchodzić od handlu na

rzecz produkcji przemysłowej. Na przełomie lat 20. i 30. XX wieku nadciągał kryzys gospodarczy i ciężkie czasy dla biznesu. Eitingonowie nie byli w dobrej sytuacji ze względu na rozłożenie kapitału. Kapitał obcy przewyższał krajowy. Musieli zmniejszyć produkcję, przestawić się na inny asortyment. Między 1931 a 1934 rokiem straty Eitingonów wyniosły 4 mln zł. Nie zmniejszyli za to zatrudnienia, nawet wzrosło do 2577 pracowników w 1933 roku. Z czasem spółka wychodziła z kryzysu. Już w 1935 roku przynosiła 2,53 miliona zysku. Jak podaje Leszek Skrzydło w 1930 roku, rozpoczęli przeprowadzkę do fabryki przy ul. Radwańskiej 30. Chcieli, by tu znajdował się największy zakład ich koncernu. Byli wtedy właścicielami blisko 30 zabudowań fabrycznych. Wybudowali także przedsiębiorstwo, kantor i skład. Wszystkie ich nieruchomości były warte prawie 1,6 mln zł. Najważniejszą osobą w spółce był Naim Eitingon. Zajmował się m. in. zakupem surowców, materiałów, maszyn. Sprawami finansowymi zajmował się jego brat Borys. Eitingonowie marzyli jednak, by mieć jeszcze większy majątek. Do Łodzi przyjechał Motty Eittingon z Nowego Jorku. Zaczęli się zastanawiać czy nie kupić zakładów Scheiblera i Grohmana. Ale w 1938 roku wybuchła afera w spółce Eitingonów. Przeprowadzona kontrola wykazała, że ich zaległości podatkowe wynoszą 3 mln zł. Okazało się, że większość zysków przepisywano na prywatne konta członków zarządu. Zaczęto szukać kompromisu w Ministerstwie Skarbu. Zmieniono skład zarządu spółki, weszły do niego osoby nie związane z Eitingonami. Spółka dalej się rozwijała. W 1939 roku kupiono plantację bawełny w Brazylii. Pierwsze plony zebrano w 1940 roku.

Przed wybuchem wojny do Brazylii wyjechał Naum. Zamieszkał na plantacji bawełny. Zginął w 1959 r. w wypadku samochodowym. Miał 82 lata.

Jego brat Borys nie dożył wojny. Zmarł w 1932 r. **w Wiedniu i tam został pochowany.**

Podczas okupacji Niemcy mieli problemy z przejęciem fabryk Eitingonów, bo Naum przepisał je na Mottego z Nowego Jorku.

Po wojnie fabryki zostały znacjonalizowane. Część przejęły ZBP im. Dubois „Polino” - przy obecnej ul. Dowborczyków i Radwańskiej. Fabrykę przy ul. Sienkiewicza przejęły Zakłady Przemysłu Pończoszniczego im. Buczka „Zenit”.

BIBLIOGRAFIA:

- [1] KEMPA Andrzej, SZUKALAK Marek, *Żydzi dawnej Łodzi. Słownik biograficzny*. Seria 1., tom I; Łódź 2001, ss. 46-48 (**uwaga:** błąd w dacie śmieci, tu luty 1931).
- [2] SKRZYDŁO Leszek, *Fabrykanckie rody*; Łódź 20... ss.
- [3] BADZIAK Kazimierz, *Włókienniczy koncern Eitingonów w II Rzeczypospolitej*; [w:] „Rocznik Łódzki”, 1986, t. 35, ss.
- [4] BĄBIŃSKI Jan, *Drogi do kariery*; Łódź 1973, ss. (rozd. „.....”)
- [5] PYTLAS, *Łódzka burżuazja przemysłowa*; Łódź, ss.
- [6] hasło „*Nahum Eitingon*” na polskiej Wikipedii
- [7] hasło „*Nahum Eitingon*” na niemieckiej Wikipedii

porównać i wyjaśnić:

Chaim Eitingon: https://de.wikipedia.org/wiki/Chaim_Eitingon

Matwey Isakowitsch Eitingon, der sich weniger russisch klingend „Motty“ nannte, war der Sohn von *Itsak Leib Eitingon* und der Enkel von *Mordecai Eitingon*. **Er war der jüngste von vier Brüdern (Max, Boris († 1932) und dem Zwillingenbruder von Boris – Naum († 1964)**. Außerdem hatte er vier Schwestern. Motty Eitingon, Neffe des Firmengründers Chaim, wurde nach der Heirat seiner Cousine *Fanny Eitingon* auch Chaims Schwiegersohn. Mit Fanny hatte er zwei Töchter. Die Tochter *Lee* arbeitete zeitweilig in Paris als Time-Life-Korrespondentin. Seine zweite Frau war *Bess (geb. Tepfer, verh. Rockmore)*^[7], die beiden hatten einen Sohn, *Tommy*.^[u]

Motty Eitingon: https://de.wikipedia.org/wiki/Motty_Eitingon

1939

- nr 25, z 25 VI, s. 7: na uroczystości poświęcenia sztandaru zakładowych Kół LOPP oraz proporzyczka PCK przy fabryce „N. Eitnigon” (18 VI 1939)
 - odbiera defiladę zakładowych Kół LMiK, LOPP, PCK, Rezerwistów i zakładowej Straży Pożarnej

19.EJCHLER?....

patrz: OSOBY – EICHLER

20. EJTINGON Naum; łódzki fabrykant

patrz: OSOBY – EINTINGON Nahum

21. EKERT?....; strażak, członek Łódzkiej Straży Ogniowej Ochotniczej w Łodzi

- ur. – zm.
- członek komendy Łódzkiej Ochotniczej Straży Ogniowej (1926)

1926

- nr 20, z 16 V, s. 9: w gronie strażaków II drużyny V-go oddziału ŁSOO

22. EKIELSKI?....

- ur. – zm.
- członek zarządu Komitetu Kupców Tytoniowych i Spirytusowych [w Łodzi] (1937)

1937

- nr 51, z 19 XII, s. 2: w gronie uczestników „choinki” dla dzieci członków Komitetu Kupców Tytoniowych i Spirytusowych (12.12.1937)

23. EKLER?....

- ur. – zm.
- szosowy mistrz sekcji kolarskiej Łódzkiego Klubu Sportowego na 1925 rok

1927

- nr 22, z 29 V, s. 6: zdjęcie portretowe

24. ELEKTOROWICZ Witold

- ur. 10 V 1892 (Stanisławów; Ukraina) – zm. 11 III 1968 (Warszawa)
- piosenkarz, kompozytor, pianista warszawski
- w latach 30-tych XX w. co jakiś czas występował gościnnie w łódzkiej kawiarni „Ziemiańska” przy ul. Piotrkowskiej 76 (róg S. Moniuszki)
- z podpisu („Łwl”, XII 1932, nr 52, s. 6): „światny, popularny piosenkarz, odtwarzający swój repertuar z własnym akompaniamentem. Obecne występy p. Elektorowicza w „Ziemiańskiej” cieszą się rekordowym powodzeniem i co dzień gromadzą liczne rzesze publiczności w tej wytwornej kawiarni”.
- z podpisu („Łwl”, XII 1935, nr 51, s. 2): „światny piosenkarz i kompozytor W. Elektorowicz, którego gościnne występy w „Ziemiańskiej” zapełniają codziennie tę sympatyczną kawiarnię”
- spoczywa w Warszawie na Starych Powązkach, kw. 273
- ze strony WWW.filmpolski.pl:
Śpiewak, aktor. Najprawdopodobniej na scenie zaczął występować w 1913 (informacja niepewna). W latach 1917-21 współpracował jako piosenkarz i kompozytor z warszawskim teatrem "Czarny Kot". Potem pracował jako kompozytor i piosenkarz, m. in. w 1933 akompaniował na fortepianie w kawiarni "Ziemiańska" w Łodzi. Wielką popularność zdobył w czasie okupacji; w warszawskich kawiarniach i domach prywatnych śpiewał piosenki patriotyczne, nazywano go "trubadurem Warszawy".

BIBLIOGRAFIA:

- [1] foto portretowe z lat 60-tych XX w. w: Narodowym Archiwum Cyfrowym, Arch. Fotograficzne Władysława Miernickiego, sygn. 20–32.

1932

- nr 52, z 24 XII, s. 6: przy fortepianie w łódzkiej kawiarni „Ziemiańska”

1935

- nr 51, z 22 XII, s. 2: foto portretowe przy fortepianie w łódzkiej kawiarni „Ziemiańska”

25. ELSESSER Anatoliusz

patrz: OSOBY – ELZESSER Anatoliusz

26. ELSNER?....

- ur. – zm.
- jeden z czołowych łódzkich pływaków

1934

- nr 10, z 11 III, s. 6: w gronie czołowych łódzkich pływaków podczas treningu na basenie miejskim w Zgierzu

– nr 26, z 8 VII, s. 5: na wspólnym zdjęciu z innym czołowym pływakiem Łodzi – Ginterem

27. ELZESSER – NIEDZIELSKI Anatoliusz; komendant Policji Państwowej w Łodzi

- ur. (1889 (.....)) – zm. X 1951 (Sao Paulo; Brazylia)
- podinspektor policji (V 1927 – V 1933); inspektor policji (1927, 193?)
- komendant miejski Policji Państwowej w Łodzi (1927 – IX 1939)
- w listopadzie 1927 r. odznaczony złotym i srebrnym Krzyżem Zasługi za wybitną działalność w służbie bezpieczeństwa
- członek oddz. IX Związku Strzeleckiego w Łodzi (1932)
- od ok. 1924 (od ślubu) do II poł. lat 30. XX w. mieszkał przy ul. Piotrkowskiej 123; następnie wyprowadził się do domku wybudowanego przez siebie przy ul. Pogodnej 12 (Julianów)
- we wrześniu 1939 r. wraz z synem ewakuowali się z Łodzi przez Zaleszczyki, Włochy, Hiszpanię, Lizbonę (Portugalia) do Brazylii (Sao Paulo)
- żona: Seweryna Elzesser-Niedzielska z d. Karasińska (ur. 1896, zm. niedługo po 1964; San Paulo, Brazylia); prezesowa Stowarzyszenia Rodzina Policyjna w Łodzi

BIBLIOGRAFIA:

- [1] STARZYCKA Magdalena, *Manufaktura czasu*. Łódź 2009.
- [2] *Brazylijski spis Imigrantów*. 1940, s.
- [3] [brazylijska gazeta z inf. o śmierci Elzessera u Olbrychowskiego]

1927

- nr 47, z 20 XI, s. 3: **zdjęcie portretowe**
- nr 26, z 26 VI, s. 3: na stanowisku strzeleckim podczas dorocznych **policyjnych** ćwiczeń strzeleckich (**15.06.1927**)

1928

- nr 9 [winno być 10], z 4 III, s. 1: na balu karnawałowym łódzkiej prasy (**20.02.1928**)
- nr 21, z 20 V, s. 3: na uroczystości poświęcenia kamienia węgielnego pod budowę miasta-ogrodu w Tuszynie k. Łodzi (**6.05.1928**)

1931

- nr 36, z 6 IX, s. 6: na zawodach hippicznych zorganizowanych w celu charytatywnym przez Policyjny Klub Sportowy na torze helenowskim (**30.08.1931**)

1932

- nr 5, z 31 I, s. 3: na „gwiazdce” dla najbardziej potrzebujących dzieci łódzkich, zorganizowanej w siedzibie IX oddz. Związku Strzeleckiego w Łodzi
- nr 41, z 9 X, s. 2: na starcie wyścigu kolarskiego w zawodach o „Policyjną Odznakę Sportową”

1933

- nr 21, z 21 V, s. 5: w gronie członków łódzkiego Koła Związku Oficerów Rezerwy na „koleżeńskim śniadaniu” z okazji święta 3 Maja w restauracji „Tivoli”

1935

- nr 26, z 30 VI, s. 3: na uroczystości otwarcia stadionu Klubu Sportowego „Zjednoczone” fabryki K. Scheiblera i L. Grohmana przy ul. Emilii

1936

- nr 3, z 19 I, s. 6: w gronie uczestników „opłatka” w Rezerwie Pieszej Policji Państwowej w Łodzi

1938

- nr 38, z 18 IX, s. 3: na poświęceniu i oddaniu do użytku stadionu Klubu Pracowniczego Zjedn. Zakładów Włókienniczych „K. Scheibler i L. Grohmann”(1..09.1938)

1939

- nr 2, z 8 I, s. 3: w grupie wyższych urzędników Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi, z wojewodą Józefem na czele, przyjmujących w sali recepcyjnej Urzędu (pałac Poznańskiego) życzenia noworoczne od społeczeństwa łódzkiego dla Prezydenta RP i Rządu (**1.01.1939**)

28. ENDE?....; kolarz w jeździe torowej, zawodnik ŁKS-u

- ur. – zm.
- mistrz jazdy torowej Sekcji Kolarskiej Łódzkiego Klubu Sportowego

1927

– nr 22, z 29 V, s. 6: [zdjęcie portretowe](#)

29. ENDE?....; żona artysty-malarza Karola Endego

porównaj: OSOBY – ENDE Karol (mąż)

1937

– nr 41, z 10 X, s. 3: na otwarciu i poświęceniu „Salonu Sztuk Pięknych” męża przy ul. Nawrot 8 (30.09.1937)

30. ENDE Edmund; łódzki przemysłowiec

- ur. – zm. 21 VI 1937 (Łódź)
- znany łódzki przemysłowiec (włókiennictwo)
- w czasach młodości:
 - = uczeń Szkoły Handlowej Zgromadzenia Kupców m. Łodzi, w r. szk. 1903/1904
 - = uczestnik tajnej organizacji samokształceniowej „X–P”

1931

– nr 11, z 15 III, s. 4: w gronie kolegów z organizacji „X–P” (zdjęcie z ok. 1905 r.)

1937

– nr 27, z 4 VII, s. 3: [zdjęcie portretowe](#)

31. ENDE Karol; artysta-malarz

porównaj: OSOBY – ENDE (żona)

- ur. 27 II 1881 (Bełchatów) – zm. 12 VI lub 11 IV 1962 (Łódź)
- łódzki artysta-malarz
- pobierał lekcje rysunku u Stanisława Ignacego Witkiewicza i oraz studiował w krakowskiej ASP, w klasie Leona Wyczółkowskiego
- posiadał pracownię przy ul. Ewangelickiej 5 (od 1914 r.) i Piotrkowskiej 145 m. 28; front, III piętro (1933, 1935)
- w 1933 r. obchodził jubileusz 30-lecia pracy artystycznej
- członek Polskiego Związku Zawodowego Artystów Plastyków, oddz. w Łodzi (1935, 1936)
- w dniu 30 września 1937 r. otworzył przy ul. Nawrot 8 swoją galerię p.n. „Salon Sztuk Pięknych Karola Endego”, w którym wystawiał i sprzedawał zarówno swoje jak i obrazy innych malarzy
- obok malarstwa wyspecjalizował się i reklamował jako specjalista w renowacji obrazów („Kurier Łódzki”, 6 I 1935, nr 6, s. 16: reklama K. Endego: „Czy posiadasz zniszczone dzieła sztuki?”)
- w okresie międzywojennym jeden z najaktywniejszych członków Polskiego Związku Zawodowego Artystów Plastyków w Łodzi
- członek łódzkiej grupy artystycznej „Ryngraf”
- jego ulubionymi plenerami, były podłódzkie dwory i plebanie, prawdopodobnie z powodu otrzymywania tam i zamówień i zapewnienia dobrych warunków pracy, m.in. dwory w: Niewiadowie, plebanie w: Buczynku k. Aleksandrowa Ł.,
- współpracownik „Kurier Łódzkiego” (1935)
- przed II wojną św. i po wojnie mieszkał przy ul. Piotrkowskiej 145 m. 28 (III p.)
- pochowany na cmentarzu katolickim przy ul. Ogrodowej, kwatera 14–c.

– z podpisów pod zdjęciami w „Łodzi w Ilustracji”:

- = „Łwl”, 1933/49, s. 7: „*Artysta daleki od wszelkich obłudnych eksperymentatorskich wyskoków, hołduje tej sztuce jakiej wyrazicielem byli wszyscy nasi mistrzowie. Naturalizm i szczerść znamionują prace Karola Endego*”
- = „Łwl”, 1934/30, s. 5: „*Wiele uroku koncentrują w sobie obrazy pędzla art. malarza Karola Endego. Szczególnie te, na których widzimy świetnie podpatrzoną przyrodę. Kwitnące drzewa stanowią ulubiony przedmiot artysty.*”
- = „Łwl”, 1934/43, s. 3: „*Troskliwy „lekarz” zniszczonych dzieł sztuki, artysta-malarz – Karol Ende.*”
- = „Łwl”, 1935/2, s. 7: „*Jeden z przedstawicieli najstarszej w Łodzi elity artystycznej, z Łodzią najsilniej związany artysta-malarz, łączący w sobie lata dawne z dzisiejszymi – Karol Ende, świetny pejzażysta, którego prace Łódź oglądała na wystawie jubileuszowej w roku 1933, powiększył niepomiernie ostatnio swój dorobek artystyczny pracami z roku 1934. Znamiennym objawem jest fakt, iż ostatnie prace Karola Endego daleko odbiegają od poprzednich techniką wykonania. Wspaniale przedstawia się seria [obrazów] kościołów pędzla artysty.*”
- = „Łwl”, 1935/5, s. 6: „*Renowacja stanowi bardzo poważny dział w dziedzinie sztuki. Wymaga też długotrwałych studiów i dużej znajomości rzeczy. Mistrzem w sztuce renowacji w Łodzi jest art.-malarz Karol Ende, który w tym zakresie posiada już bogatą i piękną przeszłość. Niejedno dzieło sztuki przepadłoby w Łodzi, gdyby nie wprawna dłoń mistrza Endego. Przywraca on zniszczonym dziełom ich świetny, dawny wygląd, niejako odmładza najstarsze pomniki sztuki malarskiej*”
- = „Łwl”, 1937/48, s. 7: „*Łowicka Arkadia”, obraz pędzla utalentowanego artysty-malarza – Karola Endego, świetnego odtwórcy kwiatów oraz mistrza sztuki renowacyjnej, wystawiony we*

własnym Salonie Sztuk Pięnych tego artysty w Łodzi, przy ul. Nawrot 8, Tel. 153–55.”.

= „Łwi”, 1939/11, s. 5: „Z salonu art.-malarza Karola Endego: Salon zgromadził cały szereg dzieł nie tylko Karola Endego, ale również i innych mistrzów z Wojciechem Kossakiem na czele. Tutaj zasięgnąć również można porad w sprawie renowacji i konserwacji dzieł sztuki. Zwiedzanie salonu daje poważną sumę wrażeń artystycznych.”

BIBLIOGRAFIA:

- [1] [w:] „Kurier Łódzki”, 19 III 1933, nr, s. [obszerne omówienie twórczości Endego]
[2] „Łódź w Ilustracji”, 12 VIII 1934, nr 32, s. 3 (tekst o pracach konserwatorskich K. Endego)
[3] GRZEJSZCZAK Łukasz, *Landschaft z fabrycznym kominem w tle. Środowisko artystów Łódzkich pochodzenia niemieckiego przed 1918 rokiem*; [w:] „Kronika miasta Łodzi”, nr 2005/3, s. 78.
[4] URBANKIEWICZ Jerzy, *Muzy przy krosnach*. Łódź 1970, s. 164
[5] *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających*. Tom 2, Wrocław 1975, s. 170.

1933

- nr 12, z 19 III, s. 3: **zdjęcie portretowe w pracowni** przy ul. Piotrkowskiej 145
- nr 18, z 30 IV, s. 3: zdjęcia obrazów po renowacji wykonanej przez Endego:
 - M.B. z Dzieciątkiem z kościoła w Tuszynie
 - obraz św. Cecylii z jednego spoza łódzkich kościołów
- nr 30, z 23 VII, s. 3: – odrestaurowany przez K. Endego obraz p.t. „Rzeź niewiniątek”autor ?..... (w tym czasie własność dyrektora Dworskiego)
 - praca własna p.t. „Martwa natura”
 - praca własna p.t. „Pałac w Julianowie”
- nr 33, z 13 VIII, s. 5: prace z cyklu „Majątek Niewiadów”:
 - „Łan mleczy”
 - „Majątek Niewiadów, dom dyrekcji **majątku**”
 - „Majątek Niewiadów, stary młyn”
 - „Bzy”
 - „Majątek Niewiadów, staw”
 - „Majątek Niewiadów, kąpiel w stawie”
- nr 35, z 27 VIII, s. 5: prace z cyklu „Majątek Niewiadów”:
 - „Pastwisko w majątku Niewiadów”
 - „Samotna sosna”
 - „Kwiat jabłoni”
- nr 36, z 3 IX, s. 5: reprodukcje prac:
 - „Hortensja”
 - „Pilica – Inowłódz”
 - „Żniwa”
- nr 37, z 10 IX, s. 3: reprodukcje prac:
 - [Rzeka Pilica pod Sulejowem]
 - obraz św. Cecylii przed renowacją i po renowacji
- nr 42, z 15 X, s. 5: reprodukcje prac:
 - „Wieś Garnki przy świetle księżycy”
 - „Zima”
 - „Złota jesień” {pałacyk Pawła Biedermanna w Krzemieniu k. **Pabianic**}
 - [fragment zimowego pejzażu parku im. J. Poniatowskiego w Łodzi]
- nr 44, z 29 X, s. 5: obraz Januarego Suchodolskiego „Ucieczka” po renowacji wykonanej przez K. Endego
- nr 48, z 26 XI, s. 5: **Autoportret (?) z profilu** podczas pracy w pracowni
- nr 49, z 3 XII, s. 7: prace eksponowane na jubileuszowym wernisażu (z okazji 30-lecia pracy artystycznej) w sali wystawowej na I piętrze domu przy ul. Piotrkowskiej 113 [po II wojnie salon łódzkiej „Desy”]
 - „Bzy”
 - „Zima w Polsce”
 - „Żniwa”
 - „Brzozy”

1934

- nr 29, z 22 VII, s. 3: – „Brzozy na wietrze”
 - „Zima” [pejzaż zimowy z chatą nad brzegiem rzeki]; reprodukcja całego obrazu w ramie
- nr 30, z 29 VII, s. 5: – „Kościół Matki Boskiej Zwycięskiej w Łodzi [zimą]”

- „Kwitnące kasztany”
- nr 31, z 5 VIII, s. 5: reprodukcje obrazów:
 - „Zima” [zimowy pejzaż rzeki]
 - „Mimozy”
- nr 32, z 12 VIII, s. 3: reprodukcje obrazów po konserwacji wykonanej przez K. Endego:
 - „Główka”; podobno Siemiradzkiego (ze zbioru
 - „Niewolnica”, D..... Russo, Neapol 1884 (ze zbioru
- nr 43, z 28 X, s. 3: – obraz H. Siemiradzkiego p.t. „Świętojańskie robaczki”, będący własnością inż. St. Popielawskiego, po renowacji dokonanej przez Karola Endego; reprodukcja obrazu wraz z ramą
 - K. Ende podczas pracy nad renowacją obrazu z kościoła w Buczynku

1935

- nr 2, z 13 I, s. 7: reprodukcje prac malarskich
 - [kościół w powiecie kolskim w]
 - [XII-wieczny modrzewiowy kościół w Budzynku]
- nr 3, z 20 I, s. 3: reprodukcje dwóch obrazów
 - „Arkadia łowicka”
 - „Roztopy wiosenne w Niewiadowie”
- nr 4, z 27 I, s. 4: reprodukcje dwóch obrazów:
 - „Kościół w Białej k. Łodzi”
 - „Jezioro Widły na Kujawach”
- nr 5, z 2 II, s. 5: reprodukcja obrazu p.t. „Widły”
- nr 6, z 10 II, s. 3: reprodukcja obrazu p.t. „Sosna na skraju lasu”; z 1934 r.
- nr 8, z 24 II, s. 6: reprodukcja obrazu p.t. „Pierwsze roztopy”
- nr 9, z 3 III, s. 4: reprodukcja obrazu p.t. „Ku wiosnie we wsi Niewiadów”
- nr 10, z 10 III, s. 3: reprodukcja obrazu p.t. „Plebania w Budzynku k. Aleksandrowa”.
- nr 12, z 24 III, s. 5: obraz NN kobiety z kolekcji łódzkiego fabrykanta Karola Weila, restaurowany przez K. Endego
- nr 16, z 20 IV, s. 3: reprodukcja obrazu p.t. „Wiosna” (pejzaż wiejski)
- nr 17, z 28 IV, s. 3: reprodukcja obrazu p.t. „Dąb staruszek” (1934 r.)
- nr 19, z 12 V, s. 3: K. Ende, „Plebania w Budzynku k. Aleksandrowa”; ponowna reprodukcja tego obrazu co w numerze 10/1935, z informacją o pokazaniu go na wystawie prac Związku Artystów Plastyków i grupy „Ryngraf” w łódzkiej galerii Instytutu Propagandy Sztuki
- nr 21, z 26 V, s. 3: obraz p.t. „Świątek” pokazany na wystawie grupy „Ryngraf” w galerii IPS-u
- nr 29, z 21 VII, s. 7: na redakcyjnej letniej wyprawie wraz z red. Stan. Rachalewskim na Polesie, dla zapoznania się z życiem Poleszuców (VII 1935)
 - w towarzystwie wójta i leśniczego w gminie Wielki Obzyr
 - podczas pływania z red. S. Rachalewskim po rz. Stochód po rzece w gm. Stochód
- nr 33, z 18 VIII, s. 2: w gronie oficjeli na II Zjeździe Gwiazdzistym Samolotów, zorganizowanym przez Aeroklub Łódzki na lotnisku Lublinek (11.08.1935)
- nr 41, z 13 X, s. 3: reprodukcja obrazu p.t. „Morskie Oko” (z motywem samotnej limby)
- nr 42, z 20 X, s. 1: reprodukcja nowego obrazu olejnego prezentującego krajobraz Polesia
- nr 45, z 10 XI, s. 6: kolejny obraz (portret kobiety) przed i po konserwacji wykonanej przez K. Endego
- nr 47, z 24 XI, s. 3: reprodukcja obrazu olejnego (?) prezentującego pejzaż Polesia
- nr 49, z 8 XII, s. 5: reprodukcja obrazu olejnego p.t. „Astry”
- nr 51, z 22 XII, s. 3: reprodukcja obrazu olejnego p.t. „Boczna droga”

1936

- nr 1, z 5 I, s. 2: reprodukcja obrazu p.t. „Wieczór w parku Sienkiewicza”, wystawionego na wystawie w salach Polskiego Zw. Zaw. Artystów Plastyków przy ul. Piotrkowskiej 150, w gronie 20. innych łódzkich malarzy
- nr 31, z 2 VIII, s. 2: reprodukcja obrazu olejnego p.t. „[Widok] z okna na Łódź”
- nr 36, z 6 IX: prace wystawione na III dorocznej wystawie zbiorowej członków Polskiego Związku Zawodowego Artystów Plastyków w Łodzi, w galerii Instytutu Propagandy Sztuki w parku im. H. Sienkiewicza
 - s. 1: „Łowicka Arkadia”

- s. 7: – „Fragment parku Poniatowskiego
– „Zima”
- nr 37, z 13 IX, s. 2: na otwarciu III dorocznej wystawy członków Polskiego Związku Artystów Plastyków w Łodzi, w salach Instytut Propagandy Sztuki w parku im. H. Sienkiewicza
- s. 4: prace pokazane na tej wystawie:
 - [pejzaż z jeziorem]
 - „Snopy”
- nr 38, z 20 IX, s. 3: jak wyżej: obraz p.t. „Polesie”

1937

- nr 5, z 31 I, s. 3: reprodukcja obrazu p.t. „Zima” z informacją *”obraz przeznaczony na rzecz zakupu karabinu maszynowego im. Czytelników „Kuriera Łódzkiego”*. Obraz ten jest do nabycia w redakcji „Kuriera Łódzkiego”, przy ul. Żwirki 2. Oglądać go można codziennie, w czasie między godziną 3 a 7 po południu.”
- nr 10, z 7 III, s. 3: reprodukcja obrazu p.t. „Zima”, z informacją *”obraz utalentowanego artysty-malarza Karola Endego, ofiarowany na rzecz zakupu karabinu maszynowego im. Czytelników „Kuriera Łódzkiego”, a sprzedany w ubiegłym tygodniu”*
- nr 41, z 10 X, s. 3: na otwarciu i poświęceniu swojego „Salonu Sztuk Pięknych” przy ul. Nawrot 8 (30.09.1937)
- nr 45, z 7 XI, s. 2: prace: „Zima”, obraz olejny
- nr 48, z 28 XI, s. 7: prace: „Łowicka Arkadia”, obraz olejny

1938

- nr 47, z 20 XI, s. 4: prace: reprodukcja obrazu p.t. „Po deszczu”

1939

- nr 1, z 1 I, s. 1: prace: reprodukcja obrazu p.t. „Staw w Łagiewnikach”
- nr 5, z 29 I, s. 6: prace: reprodukcja obrazu p.t. „Wiosna”
- nr 8, z 26 II, s. 3: prace: reprodukcja pejzażu p.t. „W słońcu”
- nr 11, z 19 III, s. 5: prace: reprodukcja obrazu p.t. „Roztopy wiosenne **w Niewiadowie**”
- nr 12, z 26 III, s. 7: prace: reprodukcja obrazu p.t. „Burza”
- nr 14, z 8 IV, s. : prace: reprodukcja obrazu p.t. „Kwitnące sady”

32. ENDER Karol; pabianicki przemysłowiec

- ur. – zm.
- przemysłowiec z Pabianic; współwłaściciel fabryki „Krusche i Ender” w Pabianicach
- prezes (nowy ?) Unii Zrzeszeń Przemysłu Włókienniczego w Łodzi (1935)

1935

- nr 49, z 8 XII, s. 6: **zdjęcie portretowe**

33. ENDER Stefan

- ur. – zm.
- przemysłowiec z Pabianic
- członek Łódzkiego Klubu Jazdy Konnej (ŁKJK; 1934)
- członek prezydium Komitetu Obywatelskiego m. Łodzi (6 IX do ok. 9 XI 1939)

1934

- nr 5, z 4 II, s. 4: na treningu członków ŁKJK
- nr 6, z 11 II, s. 6: w gronie członków ŁKJK

34. ENDER St.....

- ur. – zm.
- przemysłowiec z Pabianic
- współwłaściciel spółki „Krusche i Ender”

1931

- nr 48, z 29 XI, s. 3: na spotkaniu u prezydenta R.P. – Ignacego Mościckiego wraz z Feliksem Krusche, z okazji 10-lecia działalności Spółki

35. ENGLER?....

- ur. - zm.
- prezes Związku Restauratorów w Łodzi (1928)

1928

- nr 9, z 26 II, s. 3: na balu łódzkich restauratorów

36. ENGLER?....

- ur. - zm.
- strażak IV oddz. Łódzkiej Straży Ogniowej Ochotniczej (Zarzevska 88)

1931

- nr 20, z 17 V, s. 8: w gronie jubilatów służby i wieku IV oddz. ŁSOO

37. ENGLICHT Jan

- ur. - zm.
- kapitan W.P. w garnizonie łódzkim
- prezes 5. oddz. Związku Strzeleckiego w Łodzi (1932)

1932

- nr 19, z 8 V, s. 2: przed frontem 19 kompani piechoty 5-go oddz. Związku Strzeleckiego w Łodzi, przy Państwowej Fabryce Wyrobów Tytoniowych

38. ELLEGAARD?....

- ur. - zm.
- duńczyk
- siedmiokrotny mistrz świata w kolarstwie torowym
- uczestnik międzynarodowych zawodów w kolarstwie torowym na torze helenowskim, zorganizowanych przez Towarzystwo Sportowe „Union” – Łódź

1924

- nr 3, z 7 IX, s. 5: zdjęcie portretowe

39. ERDMAN?....

- ur. - zm.
- łodzianin
- instruktor obrony przeciwlotniczej i przeciwgazowej z kadry obozu OLPG w Solcu Kujawskim (kompania obserwacyjno-meldunkowa; 1934)

1934

- nr 34, z 26 VIII, s. 3: na czele kompanii obserwacyjno-meldunkowej na obozie OLPG w Solcu Kujawskim
- s. 5: na zdjęciu zbiorowym grupy łodzian, uczestników obozu w Solcu Kujawskim
- nr 35, z 2 IX, s. 4: w gronie dowództwa i prelegentów kompanii obserw.-meldunkowej

40. ERTMAŃSKI?....

- ur. - zm.
- bokser
- mistrz Polski w wadze
- walczył m.in. w Łodzi

1926

- nr 24, z 13 VI, s. 6: zdjęcie portretowe

41. ESTREICHER Stanisław

- ur. 1869 – zm. 1939
- profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego
- były rektor Uniw. Jagiellońskiego

1930

- nr 11, z 16 III, s. 6: **reprodukcja Jego portretu** pędzla łódzkiego malarza – Józefa Kidonia

42. ESZRYCHOWA?....

- ur. – zm.
- członek **zarządu** Komitetu Kupców Tytoniowych i Spirytusowych [w Łodzi] (1937)

1937

- nr 51, z 19 XII, s. 2: w gronie uczestników „choinki” dla dzieci członków Komitetu Kupców Tytoniowych i Spirytusowych (**12.12.1937**)

43. EUDE Karol

- ur. – zm.
- kierownik łódzkiego sklepu (przy ul. Piotrkowskiej 96) warszawskiej firmy „Franboli”

1927

- nr 51, z 18 XII, s. 7: na otwarciu łódzkiego sklepu

44. EULENFELD?....

- ur. – zm.
- działacz LOPP, PCK w Łodzi
- **pracownik fabryki włókienniczej „Jakub Hirsberg i Wilczyński” w Łodzi**

1937

- nr 21, z 23 V, s. 2: w gronie uczestników uroczystości zakończenia kursu LOPP dla pracowników fabryki włókienniczej „Jakub Hirsberg i Wilczyński, Sp. Akc.”, Łódź, ul. (**30.04.1937**)

45. EULENFELD A.....

- ur. – zm.
- członek Stowarzyszenia **Towarzystwa** Sportowego „Union” – Łódź

1927

- nr 41, z 9 X, s. 3: podczas uroczystości **jubileuszu członkowska** w **Stow. Tow.** Sportowego „Union” – Łódź

46. EWERT?....

- ur. – zm.
- jeden z założycieli stowarzyszenia „Grono Miłośników Sportu w Łodzi” (1923)
- uhonorowany dyplomem członka zasłużonego z okazji 10-lecia Stowarzyszenia

1933

- nr 10, z 5 III, s. 3: w gronie uczestników uroczystości z okazji 10-lecia stowarzyszenia „Grono Miłośników Sportu m.. Łodzi”

47. ciąg dalszy w przygotowaniu